

На правах рукопису

Мельник Петро Володимирович

**Структурно-інноваційні зміни та
реформування системи підготовки
кадрів**

*08.02.02 - Економіка технологічних
змін та інноваційних процесів*

**Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

00759765 (\$)

Дисертацією є рукопис. Робота виконана на кафедрі інноваційного менеджменту та підприємництва Київського університету імені Тараса Шевченка, а також в Ірпінському індустріальному коледжі Українського державного концерну "Укрмісцевпром".

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Черваньов Д.М.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор Калитич Г.І.

кандидат економічних наук, старший науковий
співробітник Шкворець Ю.Ф.

Провідна організація:

Інститут економіки Національної академії наук
України

Захист відбудеться "16" 04 1996 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої ради Д 01.01.31 в Київському університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 252022, Київ-22, вул.Васильківська, 90а, ауд.704.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Тараса Шевченка за адресою: 252017 м.Київ, вул.Володимирська, 58, кімн. 10.

Автореферат розіслано "14" березня 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

Шегда А.В.

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Перехід від адміністративно-командної системи до ринкової супроводжується змінами у всіх сферах соціально-економічного життя суспільства, активно впливає на всі його структурні елементи і їх співвідношення. Ринкова трансформація економіки передбачає процес структурно-технологічних змін у виробництві по двох напрямках. По-перше, шляхом пристосування до реальних (платоспроможних) потреб споживачів з урахуванням особливостей експортної політики держави і тенденцій розвитку світового ринку товарів і послуг. По-друге, завдяки розвитку конкурентних засад у виробництві, які спонукають до швидкої зміни елементів матеріально-технічної бази новими засобами виробництва. Розвиток економіки значно прискорюється, конкурентоспроможність зростає, якщо якісно вдосконалюються найважливіші елементи продуктивних сил країни, внаслідок чого приріст виробництва досягається за рахунок інновацій, впровадження нової техніки і технології при відповідному зростанні кваліфікації кадрів.

В сучасних умовах ринкової орієнтації єдиний процес вдосконалення технічних засобів і людського фактору набуває якісно нових рис. Виникає потреба в новій моделі фахівця, яка для умов здорової економіки пов'язана насамперед з діяльністю новатора-підприємця і включає базову вищу освіту, з оволодінням економічною теорією, менеджментом, інформатикою, психологією, високий рівень загальної культури,

послідовне підвищення рівня спеціальної освіти у контакті з практичним досвідом.

Відповідно зростають вимоги до системи підготовки кадрів як робітників, так і спеціалістів. Традиційні для доринкового періоду принципи професійної освіти мають трансформуватися в систему, що здатна забезпечити трудоресурсні потреби ринкової економіки, що динамічно розвивається на базі структурно-технологічних змін і прискорення інноваційних процесів.

Успаднює реалізацію цих процесів в Україні глибока економічна криза, зниження авторитету висококваліфікованої праці, велика маса прихованого безробіття. Аналіз свідчить, що одночасно з падінням обсягів виробництва виникають зміни в його структурі, структурі випуску продукції і зайнятості, зумовлені рівнем конкурентоспроможності галузей і підприємств в умовах нових ринкових реалій.

Враховуючи ці обставини, здобувач вважає, що дослідження взаємозв'язку закономірних структурно-технологічних зрушень на базі сучасних інноваційних процесів в умовах ринку і системи підготовки кадрів, яка відповідала б основним вимогам до фахівця, є конче необхідним. Суспільство вже зараз має дбати не тільки про стабілізацію та поживлення інвестиційної діяльності, але і про забезпечення трудовими ресурсами майбутнього технологічного оновлення виробничого потенціалу України за критеріями, що відповідають вимогам постіндустріального розвитку світової економіки. Актуальною є також критична оцінка

існуючого стану речей в системі підготовки кадрів з метою обґрунтування пропозицій щодо її вдосконалення.

Питання структурних зрушень у виробничій сфері, напрямків і умов прискорення інноваційних процесів, вдосконалення системи підготовки кадрів викладено в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів: Бажала Ю.М., Безчасного А.К., Богині Д.П., Гейця В.М., Герасимчука М.С., Глазьева С.Ю., Долішнього М.І., Калитича Г.І., Ланового В.Т., Малицького Б.А., Стендінга Г., Черваньова Д.М., Чухно А.А., Яблонського В.О. та інших. Попри значну увагу вчених до окремих аспектів цієї багатогранної проблеми варто зауважити, що вивчення публікацій останніх років свідчать про недостатнє розкриття її саме як проблеми комплексної, котра має вирішуватися шляхом взаємозв'язку структурно-технологічних факторів і різного рівня ланок системи підготовки кадрів між собою та зі сферою практичного застосування набутих професійних знань і навичок в діяльності новатора-підприємця.

Актуальність проблеми, недостатній рівень її розробки, наявність багатьох дискусійних питань визначили вибір теми, логіку і мету дисертаційного дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є розкриття динамічного взаємозв'язку між структурно-технологічними зрушеннями у виробництві і системою підготовки кадрів, що має забезпечити інноваційні процеси як робочою силою, так і відповідним прошарком новаторів-підприємців, як рушійної сили

реалізації нововведень. Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- ♦ розкрити взаємозв'язок структурно-технологічних факторів та інноваційних процесів на етапі ринкової трансформації економіки України, обґрунтувати закономірні тенденції в соціально-економічній сфері, що будуть посилюватися в ході післякризового розвитку народного господарства країни;
- ♦ виявити соціально-економічні наслідки структурно-технологічних змін, що відбуваються в економіці України;
- ♦ сформулювати основні вимоги до сучасної моделі фахівця, які відповідають умовам індустріального розвитку на основі прискорення інноваційних процесів;
- ♦ критично проаналізувати існуючу в Україні систему підготовки кадрів на її відповідність умовам структурно-технологічних зрушень;
- ♦ визначити, з урахуванням досвіду розвинених країн, умови і напрямки ефективного забезпечення перспективних потреб виробництва в кадрах;
- ♦ обґрунтувати необхідність і напрямки вдосконалення системи підготовки кадрів в країні відповідно до вимог сучасного виробництва.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є структурно-технологічні фактори реалізації інноваційних процесів, та їх кадрове забезпечення в системі економічного розвитку ринкової орієнтації.

Об'єктом дослідження є реальні структурно-технологічні зрушення в галузях народного господарства України та процеси їх кадрового забезпечення в розрізі поточних та перспективних потреб у підготовці фахівців відповідного рівня. При цьому використані дані Міністерства статистики України, статистичних збірників, розрахунки, що ґрунтуються на методах прогнозування оцінки. Крім того, використано матеріали, що узагальнюють зарубіжний досвід та практичні результати переходу на ступеневу систему підготовки кадрів в Україні.

Дисертація є складовою частиною комплексної наукової теми "Дослідження економічного механізму реалізації структурних зрушень у господарстві України" (державний реєстраційний номер 0194 И 000720), що розробляється колективом кафедри інноваційного менеджменту і підприємництва економічного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка, а також дисертаційна робота рекомендована до впровадження Інститутом Змісту і методів навчання Міністерства освіти України.

Методологія і методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою реалізації завдань дисертаційного дослідження є фундаментальні положення сучасної теорії розширеного відтворення,

законодавчі акти та постанови Верховної Ради і Кабінету Міністрів України. Використано методичні підходи та джерела вітчизняних і закордонних досліджень з питань структурно-технологічних змін, ефективності інноваційних процесів та їх кадрового забезпечення в умовах ринкової орієнтації економічного розвитку.

Основними методами дослідження, що ґрунтується на діалектичному підході, є методи порівняння, факторного аналізу, прогнозування, вибору пріоритетів тощо.

Наукова новизна дослідження полягає перш за все в тому, що в ньому обґрунтовано багаторівневий комплексний підхід до вдосконалення системи підготовки кадрів, при якому вона послідовно розглядається: як підсистема народного господарства; як об'єкт управління з боку органів соціального управління (держави); нарешті, як система з внутрішніми механізмами саморегулювання, в яких першочергова роль належить змісту, структурі і методам навчання.

Такий підхід дозволив одержати наступні результати і висновки, що мають елементи наукової новизни:

- ♦ розкрито структуровизначальну роль інноваційних процесів в формуванні прогресивних структурно-технологічних зрушень у виробничій сфері, а також сформульовано поняття структурно-інноваційних змін як таких, що відбуваються на основі реалізації нововведень;

- ♦ обґрунтована потреба у новій моделі фахівця з орієнтацією останньої на діяльність новатора-підприємця в активізації інноваційних процесів та кадрове забезпечення структурно-технологічних змін в економіці;
- ♦ досліджено фактори, що впливають на рівень попиту на ринку праці і визначають додаткову потребу галузей економіки в спеціалістах з урахуванням нової моделі трудової орієнтації;
- ♦ доведено закономірне зростання ролі моніторингу реальних потреб виробництва у кадрах та трейсерних досліджень використання підготовлених спеціалістів як передумов їх збалансованої підготовки і підвищення якості навчання;
- ♦ обґрунтовано необхідність організації науково-практичного центру з питань моніторингу в системі підготовки кадрів;
- ♦ виявлено принципові недоліки існуючої системи підготовки кадрів в Україні, які необхідно враховувати в ході реформування, зокрема: відрив від тенденцій структурно-технологічних змін і перспективних нововведень; відсутність зворотніх зв'язків з виробництвом; брак необхідної інформації про очікувані потреби в працівниках певних професій, спеціальностей і кваліфікації;

♦ обґрунтовано необхідність трансформації існуючої в Україні системи підготовки кадрів в систему неперервної ступеневої освіти шляхом максимального насичення її потрібними структурними ланками і організації їх взаємодії між собою і сферою виробництва.

Практична значимість проведеного дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні потреби у новій моделі фахівця та основних напрямків вдосконалення системи неперервної ступеневої підготовки кадрів як передумов забезпечення трудовими ресурсами відповідної якості глибоких структурно-технологічних зрушень в економіці України на перехідному етапі її розвитку.

На підставі аналізу інформаційних потоків про поточні і перспективні потреби виробництва у кадрах і їх практичне використання, обґрунтовано доцільність підпорядкування Міністерству праці закладів професійно-технічної освіти з наданням державній службі зайнятості функцій головної організації по визначенню обсягу і структури поточних потреб (попиту) у робітничих кадрах і перепідготовці спеціалістів.

Виходячи з аналізу зарубіжного і вітчизняного досвіду визначено шляхи та умови забезпечення ефективних структурних змін на основі побудови системи неперервної освіти як елементу національного способу життя в Україні. Доведено, що вирішення цієї проблеми потребує державного підходу, послідовної державної політики підтримки неперервної освіти як

складової частини загального курсу на активізацію структурних та інноваційних процесів в Україні. В господарській практиці можуть бути використані пропозиції щодо методики визначення додаткової потреби в професійно підготовлених кадрах; вдосконалення організаційної структури підготовки кадрів і інформаційних потоків, що обслуговують цю систему; принципів фінансування закладів освіти; форм ефективної взаємодії закладів освіти різних рівнів акредитації.

Апробація роботи. Основні положення дисертації обговорювались на спільних методологічних семінарах в рамках виконання договору про співробітництво між Київським університетом імені Тараса Шевченка та Ірпінським індустріальним коледжем на 1991-1995 рр. Досвід реалізації договору в подальшому знайшов відображення в 6-ти спільних наказах Міністерства освіти України, Державного комітету України з питань геології та використання надр, Українського державного концерну "Укрмісцевопром" про створення протягом 1994-1995 рр. за участю Ірпінського індустріального коледжу двох навчальних, навчально-виробничого та трьох навчально-науково-виробничих комплексів по підготовці спеціалістів з базовою вищою освітою, зокрема при Київському державному економічному університеті - з економічної освіти, при Київському політехнічному інституті - з машинобудівельної, гірничотехнічної та електротехнічної освіти, при Державній академії легкої промисловості України - з питань технології та економіки.

За матеріалами дисертації розроблено спецкурс "Вступ до інноваційного менеджменту", який читає автор в Українському фінансово-економічному інституті Міністерства фінансів України.

Результати дослідження доповідались на міжнародній науковій конференції "Про створення коледжів у системі ступеневої освіти" (м. Саратов, 21-23 березня 1991 р.) та чотирьох національних і регіональних науково-теоретичних конференціях, в організації проведення та опрацюванні рекомендацій двох із яких ("Удосконалення підготовки молодших спеціалістів економічного профілю в умовах переходу до ринку" м.Ірпінь 7-10 червня 1995 р. та "Проблеми підготовки навчальних програм для молодших спеціалістів з економіки" м.Мелітополь 22-24 листопада 1995 р.) безпосередню участь приймав дисертант.

Публікації. За результатами виконаних досліджень опубліковано 5 наукових праць загальним обсягом 11.2 д.а.

Обсяг та структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох глав, висновків, додатків та переліку літератури з 88 найменувань, і містить 147 сторінок машинописного тексту, 15 таблиць і 5 схем, розміщених у тексті та в додатках.

2. ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації і сформульовано мету та завдання роботи, розкрито загальну логіку досліджень, наукову новизну та практичну значимість отриманих результатів.

У першій главі "Структурно-інноваційні зміни в механізмі сучасного економічного розвитку" розглянуто закономірності взаємодії структурно-технологічних факторів та інноваційних процесів в моделях економічного розвитку, проведено аналіз соціально-економічних наслідків структурно-технологічних змін в економіці України, обгрунтовано потребу в новій моделі фахівця з орієнтацією на новатора-підприємця, як одного з ключових факторів реалізації нововведень в умовах ринкової економіки.

У другій главі "Організаційно-економічні основи вдосконалення системи підготовки кадрів в сучасних умовах" проаналізовано відповідність діючої системи підготовки кадрів умовам структурно-технологічних зрушень, проведено оцінку перспективних потреб виробництва в робочій силі та ефективності їх забезпечення, сформульовано основні напрямки реформування системи підготовки кадрів та відповідні практичні рекомендації.

У висновках викладено основні теоретичні висновки дисертаційного дослідження, узагальнено практичні рекомендації, обгрунтовані у процесі роботи.

3. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Виходячи з багатоплановості структурно-технологічного буття економіки та наявності різноманітних підходів до ролі інновацій в формуванні структурної політики, в дисертації виділено три методологічних рівні розгляду проблеми. Перший охоплює дослідження взаємозв'язку структурно-

технологічних факторів та інноваційних процесів у світовому масштабі, виходячи з чого особливості кожної країни, які відзеркалюються в її економічній структурі, мають оцінюватись порівняно з динамікою цього процесу в інших країнах та у контексті технологічних зрушень у світовій економіці. Другий рівень ґрунтується на групуванні існуючих у світовій практиці моделей економічного розвитку з притаманними їм особливостями механізмів реалізації структурно-технологічної політики та інновацій. Третій, який базується на попередніх, характерний для перехідних форм господарювання притаманних і для економіки України.

Довготривала орієнтація адміністративної економіки на зростання виключно виробничої ефективності, нехтування умовами реального попиту і конкурентоспроможності, вольове обмеження адекватних інфраструктурних зрушень для реалізації нововведень обумовили занепад фізичного стану та застарілість структури технічного базису, відчуженість внутрішньої економічної системи не тільки від світових, а й від вітчизняних науково-технічних інновацій.

Виконання директивних показників, що не завжди корелювали з динамікою сучасних потреб, обумовлювало націленість господарюючих суб'єктів на незмінність виробничо-технічної бази і відповідне несприйняття нововведень. Інноваційні зміни ставали реальністю лише завдяки масованій концентрації державних капіталовкладень на обраних як пріоритетні напрямках техніко-економічного розвитку.

При цьому за тривалого домінування базових галузей, що задовольняло насамперед інтереси відповідних відомств, все більш поширеним методом впровадження науково-технічних досягнень ставало їх залучення з передових у технічному відношенні країн, де ці напрямки вже виявили свою виробничо-економічну ефективність.

Подібні методи певним чином дозволяють оновлювати номенклатуру продукції, підвищувати її якість на внутрішньому ринку, але в кінцевому підсумку ведуть до відносної консервації технічного рівня країн з втратою конкурентних позицій на світовому ринку, які можуть підтримуватись лише в ході постійного заміщення домінуючих технологічних укладів новими.

Розкриваючи стан інноваційної активності, в ході дисертаційного дослідження звернуто увагу на наступні кількісні характеристики. В докризовий період в Україні, як і в республіках колишнього СРСР знаходили практичне застосування лише 25% всіх винаходів і відкриттів. Фактичний термін впровадження у виробництво нової техніки становив 6-8 років, тоді як у США не більше 2-х. Подібне ставлення до власного науково-технічного потенціалу неминує веде до втрати ним передових позицій, а в підсумку - до його поступової деградації. Одним із факторів несприйняття інновацій, особливо в умовах відомчої організації виробництва, є їх ризикованість і невизначеність витрат на отримання очікуваного результату. Тому навіть за значної прибутковості проектів централізоване виділення інвестиційних ресурсів завжди залишалось

проблематичним, як і сам прибуток, що для конкретних виконавців був суто номінальною категорією.

Кожна соціально-економічна система має свої переваги і недоліки в забезпеченні широкомасштабних зрушень в технологічній структурі виробництва. В системах ринкового типу подібні зрушення відбуваються, як правило, через широкомасштабні структурні кризи. В планово-адміністративному господарстві негативні наслідки структурної кризи нівелюються шляхом еволюційної заміни технологічної бази, що підтримується можливостями поточної збалансованості в економіці, але в підсумку не може не вести до уповільнення технологічних зрушень, відставання у технічному рівні і послаблення життєздатності господарюючих суб'єктів.

Виходячи з поглибленого аналізу вищеназваних закономірностей, в роботі зроблено висновок про двояку суть економічної кризи в Україні. З однієї сторони, вона обумовлена розбалансованістю механізмів ринкової переорієнтації, з другої - пов'язана з глибокою структурною кризою, вихід з якої шляхом масштабної реконструкції суспільного виробництва є досить ускладненим і потребує посилення регулюючих функцій держави, насамперед у сфері інвестиційної політики, стимулювання інноваційної активності, забезпечення упереджувально-компенсаційних заходів при зростанні соціальної напруги у зв'язку зі знеціненням багатьох масових професій і спеціальностей.

Значну увагу в дисертації приділено суті і закономірностям впровадження нововведень. Обґрунтовано, що інноваційний процес, який завершується стадією впровадження нововведень є головним структурно-визначальним фактором формування внутрішньо- і міжгалузевих пропорцій виробництва, розподілу праці (зайнятості), інвестицій, структури та рівня техніко-технологічного розвитку економіки у цілому. В свою чергу структурні зміни, що відбуваються при реалізації інноваційних процесів, набувають характеру структурно-інноваційних змін.

Проведений аналіз структурно-технологічних зрушень в економіці України за 1990-1995 рр. показав, що навіть при обвальному спаді виробництва в умовах перехідного етапу його реструктуризація поки що знаходиться лише в початковій стадії. Більш того, помітною є тенденція до поглиблення структурних диспропорцій, що пов'язано насамперед з наростаючим переобтяженням структури народного господарства часткою продукції паливно-енергетичного і металургійного комплексів. При загальному спаді обсягів промислової продукції за останні 5 років на 67,6% частка вказаних галузей виросла з 38% до 52,4%, в той час як обсяги машинобудування упали з 29,9% до 15,1%, ще більш вражаюче падіння в легкій промисловості.

Відбувається постійне зниження частки внутрішнього валового продукту, що спрямовується на фінансування науки і впровадження науково-технічних розробок. В 1994 р. вона склала 1,4% проти 3,1% в 1990

році. По суті цим перейдена межа, за якою розпочинається руйнування вітчизняного науково-технічного потенціалу, від якого безпосередньо залежить майбутнє технічного прогресу країни. Через відсутність інвестиційних ресурсів майже нанівець зведено інноваційну діяльність державних підприємств. На протязі 1995 р. з 274 найважливіших пускових об'єктів, поіменно внесених до державної програми економічного і соціального розвитку України, введено в дію лише 10.

Наведені дані, які є лише фрагментарним витягом з більш повного аналізу в ході дисертаційного дослідження, дозволили зробити висновок про дедалі зростаюче відхилення структурних зрушень в економіці України від тих, що притаманні індустріально розвинутих країнам, і які спрямовуються на задоволення суспільних потреб та регулюються ринково-економічними важелями.

Аналіз ключових факторів інноваційної активності в ринковій економіці свідчить, що динаміка структурно-технологічних змін залежить не стільки від прямого інвестиційного втручання держави, скільки від методів економічного стимулювання, включаючи системи пільгового оподаткування, кредитування, державного та муніципального субсидування, забезпечення суб'єктів господарювання більш-менш сприятливою для впровадження нововведень інституціональною інфраструктурою. Безпосередньо інноваційна активність підтримується конкуренцією самостійних фірм, які зацікавлені в зміцненні своїх позицій в умовах мінливої

кон'юнктури. При цьому рушійним мотивом впровадження нововведень є очікування додаткового прибутку і покращення конкурентних позицій підприємця у разі успіху. По суті в ринковій економіці підприємець, який шляхом вибору ризикує своїми чи запозиченими коштами при реалізації нововведення з наперед невизначеними результатами, є ключовим суб'єктом інноваційної діяльності.

На погляд дисертанта, даний висновок має особливе значення в умовах сучасного стану економіки України, для якої вихід з затяжної кризи при відсутності достатніх інвестиційних ресурсів набуває доленосного характеру. Без визначальної ролі суб'єкта інноваційної діяльності неможливі ні пріоритетний розвиток виробництва і галузей, в яких Україна має відносні конкурентні переваги, ні створення передумов для інтегрування в міжнародний поділ праці, ні зменшення нееквівалентного зовнішньо-економічного обміну, як головних напрямків структурно-технологічної політики держави на сучасному етапі.

Щоб забезпечити практичну реалізацію цих напрямків в умовах, коли продовжується розпад традиційних господарських структур, відсутній досвід і стабільність функціонування нових, нагальною стає потреба саме в діяльності новатора-підприємця, який сам, як правило, не генерує нововведень, але забезпечує їх пошук, впровадження і використання як джерела подальшого розвитку.

Відомо, що спеціальності підприємця не навчають, але без широкої обізнаності в основах інноваційного

менеджменту, маркетингу, фінансового і господарського права в сьгоднішніх умовах важко розраховувати на ефективну діяльність як досвідчених, так і нових керівників підприємств і приватних підприємців. Саме тому в дисертації акцентується увага на потребі в новій моделі фахівця, а успішна реалізація активної структурно-інноваційної політики, яка має знайти своє відображення в спеціальній Урядовій програмі структурних перетворень на ближню та віддалену перспективу, ставиться в пряму залежність від чітко визначеної концепції її кадрового забезпечення.

В зв'язку з цим в дисертації обґрунтовуються шляхи реформування освітньої сфери, покликаної забезпечити підготовку і перепідготовку спеціалістів, трудовий потенціал яких здатний реалізувати ефективні структурно-технологічні зрушення, стати активним провідником інноваційних процесів. Це зумовлює насамперед прискорене запровадження поширеної в розвинутих країнах Європи дуальної системи підготовки кваліфікованих робітничих кадрів з чітко визначеним чередуванням предметного професійного навчання і загальноосвітніх предметів, а також фундаментальності базової фахової підготовки спеціалістів, які, окрім спеціалізації, для успішного впровадження у виробництво нових технологічних і управлінських рішень мають володіти основами менеджменту і підприємництва, системного аналізу, інноватики, управління соціальними групами, тощо, мати високий потенціал адаптації до поточних змін у рівні кваліфікаційно-фахових вимог та ринкового попиту.

Детальний аналіз та оцінка відповідності діючої системи підготовки кадрів умовам структурно-інноваційних змін дозволили констатувати наявність високого освітнього рівня працездатного населення, як однієї з найважливіших потенційних конкурентних переваг України. В той же час виявлено тривожну тенденцію останніх років до зниження питомої ваги спеціалістів серед контингенту молоді, яка розпочинає трудову діяльність, що веде до зниження потенціалу групи найбільш освічених, кваліфікованих і перспективних працівників, за показниками яких в оцінці експертів ООН Україна посідає лише 45 місце серед промислово розвинутих країн.

Не дивлячись на те, що в складних політичних і соціально-економічних умовах перехідного етапу освіта виявилась однією з небагатьох галузей народного господарства України, де вдалося протистояти руйнівним процесам і навіть зробити певні кроки до її реформування (зміни в організації, структурі і рівнях освітньо-професійних програм, запровадження багатоступеневої системи вищої освіти з відповідною акредитацією вищих навчальних закладів), в цілому тут поки що не вдалося подолати однієї з основних вад колишньої системи, що десятиріччями складалась в умовах директивного управління і так званої дефіцитності трудових ресурсів - валового підходу до підготовки кадрів з його невід'ємним елементом неузгодженості між попитом і пропозицією.

Виявлено такі чинники, що ведуть до зниження конкурентного потенціалу діючої освітньої системи, і

які, на думку автора, є головними передумовами для її органічного інтегрування в механізм ринкових стосунків і відповідної перебудови під потреби забезпечення структурно-інноваційних змін у виробництві:

- ♦ відносна автономність функціонування, що веде до певного відриву підготовки і перепідготовки кадрів від реальних тенденцій попиту на ринку праці;
- ♦ інертність до динамізму потреб сучасного ринкового господарювання, пов'язана з відсутністю зворотніх зв'язків з середовищем, де працюють випускники;
- ♦ відсутність достовірної інформації про перспективні потреби в працівниках конкретних професій, спеціальностей та вимог до рівня кваліфікації;
- ♦ низька зацікавленість у самовдосконаленні, що знаходить відображення у відриві принципів фінансування освітніх закладів від кінцевого результату їх роботи - якості підготовки кадрів.

На вирішення цих питань, що по суті пов'язані з проблемою визначення перспективних потреб виробництва у кадрах спеціалістів та ефективністю їх забезпечення, в дисертації розглянуто систему методичних підходів до прогнозування потреб у підготовці кадрів робітничих професій та спеціалістів, що базуються як на чіткому обґрунтуванні довгострокових народногосподарських пріоритетів, так і на

використанні загальноекономічних орієнтирів ринкової кон'юнктури, статистичних методів та імовірнісних оцінок з їх періодичним коригуванням через систему моніторингових досліджень ринкового попиту. Створення такої міжгалузевої системи - нагальна потреба прискореної адаптації системи підготовки і перепідготовки кадрів до зростаючих вимог ринкового середовища. Важливою складовою цього механізму, на думку автора, має стати і розвиток зворотніх зв'язків між виробництвом (сферами зайнятості) та навчальними закладами, які повинні базуватися на сучасних принципах трейсерних досліджень. Використання останніх спрямовано насамперед на підвищення конкурентноспроможності випускників, розширення спектру їх можливостей, підвищення відповідальності освітніх закладів за якість підготовки та її відповідність вимогам ринку.

Враховуючи переорієнтацію акцентів у забезпеченні сучасного НТП з подолання морального старіння техніки на усунення морального зносу знань, значну увагу в дисертації відведено практичній реалізації концепції неперервної освіти, як складової частини підвищення соціально-економічної ефективності і гнучкості системи підготовки кадрів, зорієнтованої на відповідність умовам динамічних структурно-інноваційних змін.

Саме в плані ефективності в роботі розкрито організаційно-економічні основи такої важливої проблеми, як взаємодія навчальних закладів різних ступенів неперервної освіти, що дозволяє скорочувати

термін навчання для здібної молоді з закладів нижчих рівнів при її переході до навчальних закладів вищих рівнів акредитації. При цьому, за попередньої узгодженості навчальних планів вузів з планами технікумів, коледжів, ліцеїв, економія бюджетних ресурсів, за підрахунками дисертанта, може досягти 10-15%. За таких умов суттєво підвищується роль місцевих закладів, що задовільняють регіональні потреби у підготовці молодших спеціалістів, зростає значимість їх зв'язку з вузами, як центрами підготовки спеціалістів базового рівня (бакалаврська освіта), перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців, насамперед економіко-управлінського спрямування.

За наявності достатніх комунікативних можливостей в межах конкретного регіону більш високим етапом подібної взаємодії навчальних закладів різного рівня повинна стати спільна підготовка майбутніх фахівців, яка певним чином дозволяє зняти і гостроту кадрового забезпечення кваліфікованими спеціалістами самого навчального процесу. На думку дисертанта, який спирається на реальний досвід ряду навчальних закладів України, зокрема Ірпінського індустріального коледжу (тепер Український фінансово-економічний інститут), найдієвішою формою тут може стати створення науково-методичних комплексів.

В цілому аналіз ефективності діючої в Україні системи підготовки кадрів свідчить не тільки про наявність окремих недоліків у її функціонуванні, але й про неможливість без її реформування вирішити

завдання адекватного кадрового забезпечення структурно-інноваційних зрушень в економіці країни. Реформування повинне охоплювати практично всі функціональні елементи системи підготовки кадрів, її інформаційне забезпечення, організацію і структуру, зміст і спрямованість навчального процесу, принципи фінансування закладів освіти. При цьому принциповою вимогою реформування має стати підхід до системи підготовки кадрів як підсистеми, що функціонує в загальному контексті ринкових перетворень в економіці України і яка має стати своєрідним каталізатором прискореної реалізації структурних, технологічних та інноваційних процесів.

4. ОСНОВНІ ПУБЛІКАЦІЇ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Філіпов Я.Є., Черваньов Д.М., Мельник П.В. Введение в инновационный менеджмент и предпринимательство. В 3-х томах. - К., 1992 - 49,3 д.а. (авт. - 4,0 д.а.)

2. Мельник П.В. Організаційно-економічні основи вдосконалення ступеневої підготовки кадрів. Препринт наукової доповіді. К.: УкрІНТЕІ, 1994 - 0,5 д.а.

3. Мельник П.В. Структурно-технологічні зміни та вимоги до підготовки спеціалістів. Препринт наукової доповіді. К.: УкрІНТЕІ, 1995 - 1,0 д.а.

4. Мельник П.В. Організаційно-економічні основи вдосконалення системи підготовки кадрів в сучасних умовах. - К.: УкрІНТЕІ, 1995 - 3,0 д.а.

5. Мельник П.В. Структурно-інноваційні зміни в механізмі сучасного економічного розвитку. К.: УкрІНТЕІ, 1996 - 2,7 д.а.

Мельник П. В.

Структурно-инновационные изменения и реформирование системы подготовки кадров.

Диссертацией является рукопись. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.02.02 - экономика технологических изменений и инновационных процессов. Киевский университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1996.

В диссертации раскрыта взаимосвязь структурно-технологических факторов и инновационных процессов в механизме современного экономического развития. Проанализированы социально-экономические последствия структурных изменений в экономике Украины. Раскрыта потребность в новой модели специалиста как предпосылке реализации структурно-инновационных сдвигов в условиях рынка. На основе анализа соответствия действующей системы подготовки кадров требованиям динамизма структурно-технологических изменений обоснованы направления определения перспективных потребностей производства в кадрах и условия их эффективного обеспечения, сформулированы пути реформирования системы подготовки кадров в связи с переходом к непрерывному образованию. Главные положения диссертации апробированы на научно-практических конференциях и семинарах. Результаты нашли отражение в 5 публикациях.

P.V.Melnik

Structured-innovation of change and reform of a system of training of personnel

Dissertation is the manuscript. Dissertation on adoption of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a speciality 08.02.02 - economy of technological changes and innovation of processes. University of a name Taras Shevchenko in Kiev, Kiev, 1996.

In the dissertation interrelation of the structured-technological factors and innovations process in a gear of modern economic development is opened. Socio economic consequences of structural changes in a economy of Ukraine are analyzed. Requirement for new model of the expert as to the precondition of realization structured-innovations shifts in conditions of the market is opened. On the basis of the analysis of conformity of a acting system of training of personnel to the requirements of dynamism of structured-technological changes directions of determination of perspective requirements of manufacture in the staff and condition of their effective maintenance are justified, ways reforming of a system of training of personnel in connection with transition to continuous training are formulated.

Main rules of the dissertation is testing on science-practical conferences and seminars. The results have found reflection in 5 publications.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: структура економіки, структурно-технологічні зміни, інноваційний процес, підготовка кадрів.

445690

АВ 34.566

Підписано до друку 5.03.96р. Формат 60 x 90 1/16.
Папір ОФС. ОФС.друк. Ум.-друк. арк. 1,0. Обл.-вид. арк. 1,1.
Тираж 100 прим. Зам. №13

Віддруковано ВТФ "Лерик" з оригінал-макету
виготовленого ТОВ "ДЕКА"